

3.

Ett bröllop i Järna socken i Dalarna midsommardagen år 1851.

Ur Nordiska museets arkiv.

Järna socken är belägen på ömse sidor om Västerdalälven, där dennas vatten ökas af Vanåns, och kyrkan ligger något öfver elfva mil väster ut från Falun, helt nära den stora älvens vänstra strand. Süder om och på ett par hundra alnars afstånd från kyrkan ligga tvänne gårdar, vid ofvannämnda tid tillhöriga de båda rikaste männen i socknen — af hvilken de till sammans egde en tjugonde-del — nämligen riksdagsmannen Lars Gezelius, härstammande från biskop Gezelius i Åbo, och Munters Anders Nilsson, kyrkvärd och gästgifvare.

Denne Munters Anders skulle nu göra bröllop åt det älsta af sina elfva barn, en 25-årig son, enligt det här egna bruket, att fadern gör bröllop åt sonen, svärfadern åt dottern. Min ankomst till Järna midsommartiden var länge sedan känd. Också möttes jag redan på andra sidan Falun af Munters Anders begäran att öfvervara hans sons bröllop, och när jag på morgonen den 24 juni ankommit till Järna, infann sig ortens länsman, som skulle biträda med värdskapet vid de förestående högtidligheterna, med en formlig bjudning.

Kl. 9 började folket samlas vid Järna stora och ljusa kyrka, som nybygdes 1822, men om hvilken för öfrigt ej är mycket att säga. I stället skall jag söka beskrifva folkets klädedräkt, här bibehållen, sådan hon var i långt äldre tider.

Karlarne nytja grofva skor med stora hvita spännen eller, allmänne, bandrosor af hvitt skinn; blåa strumpor; röda strumpeband med stora, under knävecket hängande rödhvita tofsar; gula skinnbyxor, oftast af älghud; mörkblå fotsid rock, sammanknäpt med häktor och försedd med röda garneringar vid händerna, liknande muddar; brokig halsduk, hvari rött är grundfärg, och vanlig rund svart hatt. På samma sätt äro pojkarne klädde, endast med den skilnad, att rockarna ej räcka längre än till knäet.

Hustrurnas skor likna männens. För öfrigt nytja de röda strumpor, färgade i kochenill; grön kjortel, hvarunder bäres en randigt spräcklig, i hvilken högrött är den förherskande färgen; rött lif; hvita ärmor; brokigt förkläde med rött till grundfärg, och på hufvudet en slät mössa af vit skirting eller kambrick, framtill försedd med en två och en half tum bred, fin spets, samt omkring halsen ett glaspärlband.

Flickornas dräkt är lik deras mödrars, utom hvad angår mössan, som är brokig på röd botten.

I kyrkan äro alla kvinnornas hufvud täkta af ett kläde af vit, stärkt skirting. Detta kläde är firsidigt, och hvarje sida en och en half aln lång. En snibb hänger ned åt ryggen, en invikes öfver hufvudet, och de två andra knytas under hakan. Kvinnoraden i kyrkan ser ut att bestå af idel nunnor.

Klockan vid pass $\frac{1}{2}$ 11 var en stor människoskara församlad vid kyrkan, och klockorna kommo i rörelse för att kalla henne dit in, men förgäves.

I stället voro allas blickar riktade på Munters Anders gård, från hvilken också snart ett stort festtåg utgick. Främst gick brudgummen, en reslig vacker man, klädd som ofvan är sagdt, utom det, att han hade stora brandgula skinnhandskar, rikt utsydda med silke i många färger, samt att han bar en stor silkeshalsduk i gull-

gult och andra bjärta färger, med snibbarna omsorgsfullt utbredda på bröstet till höger och vänster åt axlarna, hvarjämte han på hatten hade tvänne silfvertränsar, en finare omkring hattbandet och en gröfre högre upp, något öfver hattens midt, slutande fram- och baktill med bandrosor. Till vänster om brudgummen gick presten. Bakom gingo de tre soldater af Dalregementet, som Munters Anders underhöll. Därefter kom denne med en brudsvan på hvarje sida, och sedan en oordnad lång rad af äldre och yngre karlar samt pojkar.

Nu var det en lucka i tåget, på fullt hundra alnars längd, hvarefter kvinnorna visade sig. Främst och ensam gick bruden med raska steg, som om hon skulle gått på betingsarbete; och man såg, att hon ej var van vid dräkten. Att beskrifva denna är ej lätt, men jag skall försöka. På hjässan satt en förgylld krona, närmast lik en hertiglig. Håret var för öfrigt täkt af ett nät af ljusröda tygblommor och silfverbårder med uddar och glaspärlor. Vid tinningarna framstucko ur nätet ett par gammalmodiga löslockar. Baktill hängde hennes eget långa hår, ej flätadt, utan bredt utkammadt, nedåt ryggen. Ofvanpå håret nedhängde från nätet sex stycken tvåtums breda, brokigt röda silkesband med isprängdt silfver, och voro dessa band sammanfästa med nålar, så att de utgjorde ett slags slöja. Klädningen, sydd såsom ståndspersoners, bestod af hvit skirting och hade långa vida ärmar, slutande med vadstenaspetsar. Brokigt röda sidenband suto om lifvet och om öfverarmarna. Ett ljusrött band var rynkadt rundt om klädningen, ett par tum ofvan om hennes nedersta kant. Förklädet, med knappnålar fäst vid klädningen, utgjordes af en stor silkeshalsduk, i alla möjliga bjärta och skimrande färger. Bröstet var täkt med en mängd kedjor af glaspärlor i rött, silfver och guld. Kedjorna korsade hvar andra på alla sätt, och pärlorna voro oräkneliga. Kring halsen hängde en silfver- och en guldkedja, bägge försedda med kors; det af silfver, som hängde högst, var stort, och det af guld, som hängde midt på magen, helt litet. På bröstets bägge sidor, eller rättare där bröst och veka lifvet mötas, suto röda tygblommor. Strumporna voro blåa; skorna svarta med stora hvita läderrosor. De tre yttersta fingrarna på hvarje hand voro fullsatta med silfverringar, bland dem förlofnings-

ringen, delvis förgyld och försedd med små lösa ringar. Handskarna liknade dem mannen bar.

Efter denna storståtliga brud kommo tvänne brudpigor jämte brudens moder, och sedan en stor mängd hustrur samt flickor i behaglig oordning.

När festtåget inträdde i den löfvade kyrkan, började ingångsalmen. Brudparet trädde upp till altarskranket, där redan ett annat par fans. Bägge paren vände sig åt församlingen; deras följn skockade sig kring altaret, och det på kyrkvallen stående folket, hvaribland äfven jag, upptog den öfriga delen af kyrkan. Under första salmen stodo brudparen vända åt församlingen; men när den sista strofen sjöngs satte sig brud och brudgum på en bänk bredvid altaret, och de öfriga skyndade ned till sina bänkar. Gudstjänsten gick nu sin vanliga gång, hvarunder likväl två saker väkte min uppmärksamhet: den ena, att alla mödrar hade sina dibarn med sig, hvilkas skrik hindrade mig att höra presten, äfvensom smärre barn, som tillätos under lek springa fram och åter på stora gången; och den andra, att kyrksången, ehuru icke understödd af orgel, gick utmärkt väl, samt att svenska mässan sjöngs i fullständig kvartett, alt till följd af en enskild mans långvariga arbete med en mängd församlingsmedlemmar nästan söndagligen efter gudstjänstens slut.

När altartjänsten var slutad, skedde vigseln med all den pomp och utförlighet kyrkohandboken medgifver. Sålunda sjöngs brudmässan, och pällen brukades. Efter vigseln sjöngs utgångsalmen, under hvilken det klämtades i tornet såsom tecken till gudstjänstens slut; och af tvänne bröllopsmusikanter spelades vid ingången till kyrkan de dråpligaste marscher på ett par högt stämda fioler, för att locka brudparet med följe ur kyrkan till bröllophuset. Att spelmännen lyckades, behöfver jag knapt säga. I flygande fläng bar det af mot Munters Anders gård, med fiolerna i spetsen för tåget, därefter brudfolket och sedan en väldig skara af alla kön och åldrar.

Enligt kyrkohandboken kan en kyrklig akt få ega rum i bröllophuset, sedan man dit återkommit från kyrkan, och denna underläts icke. En bönstol eller bönpall ställdes vid ingången till det större rum, i hvilket de förnämligare gästerna skulle äta middag. Bakom

denna pall lade sig brudfolket på knä; presten intog plats framför den samma, och klockaren stälde sig vid ingången till rummet, där han sjöng väldeliga för herrskapet innan och folket utan, hvarefter presten läste den i handboken föreskrifna korta bönen. Efter denna handling, som bär det sällsamma namnet *sängledning*, skedde stor lyckönskan, under hvilken husets matfru ifrigt stökade omkring, så att efter lyckönskningarnas slut det väl försedda bränvinsbordet genast kunde angripas.

Middagsbordet och middagen voro helt förnäma. Öfverst i hästskon satt brudparet och midt emot, inuti den samma, brudens föräldrar. Till höger om brudgummen satt prostinnan, därefter jag, och så brudgummens mor, en gammal hyggelig gumma. Till vänster satt prostfar och sedan Munters Anders o. s. v. Rätter och viner voro både många och dräpliga. Man »trykte» hvar andra duktiga tag. Jämt hördes »brua-mor», »Munters mor», »Gezelii mor» o. s. v., eller »brua-far», »Munters Anders» o. s. v., men de »trykte» svarade icke de »tryckande», såsom i societeten sker, med ett meningslöst smil och hälsning med glaset, utan detta fördes från munnen till bordet utan några krumbukter. Slutligen utbragte prosten tre skålar: en för brudfolket, en för deras föräldrar och en för hedersgästerna. De första tvänne ledsagades af ypperliga tal, och det oaktadt prosten var sjuttio år gammal och hade predikat samma dag.

Efter middagens slut dansades först på en loge och sedan äfven i matsalen; och de, som ej dansade, pratade samt rökte tobak på gården, eller drucko punsch i en stor löfsal, som man för tillfället uppfört. Naturligtvis dansade jag med bruden, som efter ortens sed var skyldig att dansa med alla och jämväl stod ut med detta marstrandsarbete.

Jag språkade mycket med folket, som stundom skockade sig kring mig. Kvinnorna voro högst treffliga och så munviga, att de lätt kunde bringa en i förlägenhet, hälst de ledsagade hvarje svar med ett ljudligt skratt, hvori många i korus instämde. Under tiden gäfvos de sina dibarn, hvad som på deras språk heter *pappa* — hvilket ord äfven brukas som verb — och frågade litet efter åskådaren, hvilket visar, att de ej gått i någon tillgjordhetens skola. Dessa

dibarn voro ofta stora krabater, som emellanåt sprungo och lekte med hvar andra. Frågade jag: »Huru länge pappar ditt barn?» — så svarade modern skrattande: »Tills en annan kommer, som aflöser ungen.» Frågade jag: »Om ingen aflöser, huru länge får då bytingen pappa?» — så skrattades igen och svarades: »Till dess han börjar gå i skolan.»

Kl. 11 på natten tog jag far väl. Då var knapt en bland mer än hundrade beskänkt. Dansen fortsattes till kl. 4, då en hvar lade sig att sofva i sina kläder, så godt han kunde.

Följande dagar fortforo högtidligheterna. Dagen efter bröllopet gjorde jag vid middagstiden ett kort besök i bröllophuset. Brudgummen var klädd som dagen förut, men bruden hade aflagt sin hvita klädning, kronan och mycket annat bjäfs, samt var nära nog klädd såsom en hustru, ehuru hon ännu icke kunde bland dem räknas. Man dansade, rökte tobak, pratade och drack. Karlarne hade på hufvudet en släpmössa af röd färg och slutande i en spets. Man kunde tro sig omgifven af idel jakobiner. Före middagens intagande höll jag mitt afskedstal, och sedan jag kommit ut på fältet skyndade männen efter, hurrade väldeliga och kastade sina jakobinermössor i luften såsom tack och far väl.

LUDVIG BERCKHAN FALKMAN.

